

Приложение к ООП СОО, утвержденного приказом № 155 от «31» августа 2024г.

Рабочая программа
учебного предмета «Чеченский язык»
для обучающихся 10-11 классов

с.Бурунское- 2024

КХЕТОРАН КЕХАТ

Программа хЮттийна нохчийн меттан хьехархочунна ишколан дешаран хИнцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тIехъажийна йолу дешаран предметан белхан программа хЮттош, методически гЮ-накъосталла даран Iалашонца.

Белхан программо хьехархочун таро хуьлуьйтур йу:

1) нохчийн мотт хьехаран процесехь коьртачу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь билгалдаьхначу Iаморан личностни, метапредметни, предметни жамIашка кхачош долу хИнцалера некъаш кхочушдан; (кхин дIа – ФПДС КИД);

2) билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекьарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан коьчал карайерзорхъама йалийнчу дешаран гIуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, рузманан-тематикин планировани кечйан.

Личностни а, метапредметни а жамIаш далийна, коьртачу йукьардешаран ишколехь нохчийн мотт хьехаран башхаллаш тидаме а оьцуш.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмето билгалдо предметашна йукьара уьйраш гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца кхочушйар.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нохчийн мотт – нохчийн халкъан ненан мотт, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт.

Нохчийн мотт хааро а, цуьнан тайп-тайпана кепаш, функционални тайпанаш карадерзоро а, цуьнан стилистически башхаллех, суртхЮтторан таронех кхетаро а, нохчийн маттах тайп-тайпанчу тIекаренан хьелашкахь нийса а, эвсараллица а пайдаэца хааро а билгалдоккху адаман кхиаме хилар.

Нохчийн матто, шен тIекаренан а, ойла йовзийтаран а коьрта функцеш кхочушйеш, адаманашна йукьахь уьйр латтайо, адаман кхетам а, дог-ойла а кхолларехь дакъалоцу; нохчийн мотт нохчийн халкъан хаамаш, оьздангаллин ламасташ, истори ларйаран а, йовзийтаран а коьрта гIирс бу.

Ишколехь нохчийн мотт Iамор тIехъажийна ду дешархочун оьздангаллин а, коммуникативни а культура кхачаме йалорна а, цуьнан интеллектан а, кхоллараллин а говзалла, оьлайар, иэс, суртхЮттор, ша кхочушден дешаран гIуллакх кхиорна а.

Нохчийн мотт Iаморан чулацам иштта тIехъажийна бу функционални говзалла, адаман йешаран, текстех кхетаран, тайп-тайпанчу барамийн текстийн хаамах пайдаэцаран, цуьнан маххадоран, цунах оьлайаран, шен Iалашонашка кхачаран, шен хаарш а, таронаш а шорйаран, йукьараллин дахарехь дакъалацаран интегративни хаар санна, кхиорна. Къамелан а, текстан а гIуллакх нохчийн меттан ишколан курсан къеппе кхолларехь коьртаниг ду.

Цаьрца догIуш долу хаарш а, карадерзарш а далийна Iаморан метапредметни, предметни жамIийн ларамехь, Iаморан чулацамехь (дакъош: «Мотт а, къамел а», «Текст», «Меттан функционални тайпанаш»).

Дешаран предметан чулацам кхочушбан таро йу классал араьхарчу гIуллакхдарехь: экскурсеш, тематикин меропрятеш, конкурсаш, и. д.кх.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

Коьртачу йукьарчу дешаран программашца нохчийн мотт Iаморан Iалашонаш йу:

патриотизмах кхетар а, иза гучуйаккхар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин шолгIа пачхьалкхан мотт санна, нохчийн халкъан къоман мотт санна ларар; маттаца нохчийн халкъан син хьал лардаран, довзийтаран кепе а, тIекаренан гIирсе а санна кхетаме йукьаметтиг хилар; нохчийн культуре ларам гучубаккхар;

нохчийн мотт адаман кхиаран гIирс, йукьараллин уьйр кхолларан гIирс санна караберзор;

нохчийн маттах, цуьнан дӀахӀоттамах, функцех, нохчийн меттан стилистически гӀирсех хаарш карадерзор; литературин меттан норманаш а, къамелан ӕздангалла а практикӕхъ карайерзор; жигара пайдаӕцучу а, нуьцкъаллин а дешнийн хьал тодар а, шен къамелӕхъ тайп-тайпанчу грамматически гӀирсех пайдаӕцар а; орфографически а, пунктуационни а говзалла кхачаме йалор, шен къамел кхачаме далоран лаам кхиор;

къамелан гӀуллакх, адамашна йукъарчу куьцан а, куьцан доцучу а гӀекаренан хьелашкахъ гонахарчу нахаца эвсара йукъаметтигаш латтош долу коммуникативни карадерзарш кхачаме далор; нохчийн мотт тайп-тайпана хаамаш бовзаран гӀирс санна караберзор; ойланан гӀуллакх кхачаме далор, нохчийн мотт Ӏаморехъ дустаран, анализан, синтезан, жамӀдаран, тайпанашка дӀасадекъаран, билгала йолу бакъонаш дӀахӀитторан, универсальни интеллектан карадерзарш кхиор;

функциональни говзалла кхиор: хаамийн лехам кхочушбаран, ӕшу хаам схьакъасторан а, хийцаран а, тайп-тайпанчу барамехъ йолчу текстийн чулацам тидаран, царех кхетаран, пайдаӕцаран хаарш; текстан хааман-маӀнин йухакечдаран стратеги а, говзалла а, некъаш а карадерзор; текстах, цуьнан гӀуллакхах, йукъарчу маӀнех, маӀнин дӀахӀоттамах, авторан коммуникативни Ӏалашонах, меттан гӀирсийн гӀуллакхах кхетаран кепаш карайерзор.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЪ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Кобртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догӀуш, «Ненан мотт (нохчийн)» дешаран предмет йукъайӕбду «Ненан мотт а, литература а» предметни областана, Ӏамо декхарийлахъ долу предмет а йу.

Дешаран хьесапца нохчийн мотт Ӏаморна билгалдаькхина 67 сахът:

10 классехъ – 34 сахът (кӀиранахъ – 1 сахът), 11 классехъ – 33 сахът (кӀиранахъ – 1 сахът).

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

10 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн мотт – Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт. Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт. Мотт – адамийн уьйран а, кхиаран а, къийсаман а гӀирс

Меттан мехаллех а, йукъараллин дахарехъ цо дӀалоцучу меттигах а кхеташ хилар

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Фонетика а, графика а, орфоэпи а лингвистикин дакъош санна. Аз – меттан уггар а жима дакъа. Озан а, элпан а дазар. ХӀинцалера нохчийн абат. Фонетически транскрипцин цхьайолу кепаш (элементаш). Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Къамелдарехъ аьзнийн хийцадалар. Нохчийн меттан шатайпана аьзнаш. Деха а, доца а мукъа аьзнаш. Дифтонгаш. Нохчийн меттан интонаци, интонационни конструкцийн коьрта тайпанаш. Орфоэпин коьрта норманаш.

Деха а, доца а, мукъа а, мукъаза а, зевне а, къора а аьзнаш къестор. Дешан озан а, элпан а хӀоттам дуйхъ-дуйхьал хӀоттор. Дешан озан-элпан анализ йар. Дешнаш дакъошка декъар. Дош цхьана моӀанера вукху моӀане сехьадаккхаран хаарш карадерзор. Нохчийн меттан интонаци а, орфоэпически норманаш а карайирзина хилар. Нохчийн меттан интонацин а, аьзнийн къепен а башхаллех кхеташ хилар.

Дешнийн латтам а, дешнийн кхолладар а

Морфема меттан жима а, маӀне а дакъа хиларх кхетар. Дешан лард а, чаккхе а. Орам. Цхьанаораман дешнаш. Орамерчу элпийн хийцадалар.

Суффикс. Дешхьалхе.

Схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Дошкхолладаларх а, хийцадаларх а болу кхетам. Дошкхолларан а, формаххолларан а морфемаш. Нохчийн меттан дошкхолларан коьрта некъаш. Дошкхолладаларан га (пара) а, дошкхолладаларан зIе а. Морфемни а, дошкхолладаларан а дошамаш.

Нохчийн дешан хIоттаман башхаллех кхеташ хилар. Дешнаш а, дешан форманаш а кхолларехь морфемаша дечу гIуллакхах кхеташ хилар. Дешан морфемаш къастор. Дошкхолларан дакъошка хьаьжжина, дешан мехалла билгалйар. Цхьанаораман дешнаш харжар, къамелехь царах пайдаэцар. Дешнийн зIенаш а, дешнаш кхолларан коьрта некъаш а билгалдар. Тайп-тайпанчу некъашца дешнаш кхолла хаар карадерзор. Нийсайздарехь дошкхолладаларан а, морфемийн а декъехула карадирзинчу хаарех, шардарех пайдаэцар. Тайп-тайпана хьесапаш морфемийн а, дошкхолладаларан а дошамашца кхочушдар.

Дешан хIоттамаца дешнаш таллар, дошкхолладаларан таллам бар.

Лексикологи. Фразеологи

Дош – меттан цхьа дакъа. Дешан лексически а, грамматически а маъIна. Къоман обздангаллин маъIнин дакъа шайца долу дешнаш. ЦхьанамаъIнин а, дукхаммаъIнийн а дешнаш, дешан нийса а, тIедеана а маъIна. Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Нохчийн меттан лексика, шен схьайаларе хьаьжжина (билгала нохчийн а, тIеэцна а), жигара а, кIезиг пайдаоьцу а (историзмаш, архаизмаш, неологизмаш), цунах пайдаэцаран гуо (йукъара, шуьйра пайдаоьцу дешнаш, диалектизмаш, терминаш, профессионализмаш).

Лексикин стилистически дакъош: книжни, йукъара, къамелан.

Фразеологизмаш, церан билгалонаш а, маъIна а. Аларш, дустарш, кицанаш.

Нохчийн меттан дошамаш. Шинаметтан дошамаш.

Дахаран хьелашкахь тIекареш дIакхехьарна оьшучу барамехь лексически а, фразеологически а аларш карадерзор. ТIекаре йаран хьоле а, Iалашоне а хьаьжжина, къамелехь шайн маъIнашца вовшашца даза тарлуш долчу дешнех пайдаэцар. Дешнийн маъIнаш къасторхьама а, синонимаш, антонимаш, фразеологически цхьаьнакхетарш харжархьама а, тайп-тайпанчу дошамашца болх бар. Дош лексически къастор.

Морфологи

Морфологи – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан къамелан дакъош. Коьрта къамелан дакъош. Церан грамматически маъIна а, морфологически билгалонаш а, синтаксически гIуллакх а. Нохчийн меттан дожарийн къепе: маъIна, кепаш, пайдаэцар. Нохчийн меттан къамелан дакъойн хенийн, классан гайтамийн къепе: маъIна, кепаш, пайдаэцар. Пуллакхан къамелан дакъош. Церан маъIна, морфологически билгалонаш, синтаксически гIуллакх. Пуллакхан къамелан дакъойн тайпанаш: маъIна, хIоттам, синтаксически гIуллакх. Айдардешнаш а, азтардаран дешнаш а

. Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн къамелан дакъойн йукъара долчух а, йукъара доцчух а кхетарШайн коьртачу билгалонашца тайп-тайпана къамелан дакъош довзар. Дош морфологически къастор. Нохчийн литературни меттан норманашца догIуш тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнийн кепех (форманех) пайдаэцар

11 КЛАСС

Синтаксис. Цхьалхе а, чолхе а предложени. Ма-дарра а, лач а къамел.

Синтаксис – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан синтаксисан дакъош. Дешнийн цхьаьнакхетар а, цуьнан дIахIоттам а, тайпанаш а. Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнийн уьйр а, тайпанаш а (бартбар, урхалла, тIетовжар). Предложени, цуьнан дIахIоттам а, грамматически маъIна а. Аларан Iалашоне а, эшаре а хьаьжжана, предложенийн тайпанаш. Предложени кечйеш болу гIирсаш: эшар (интонаци), логически тохар, дешнийн къепе. Предложенин грамматически бух

Цхьалхе а, чолхе а предложенеш. Цхьалхе предложени. Предложеннин коьрта а, коьртаза а меженаш а, церан хилар а. Цхьалхечу предложенийн тайпанаш: шинахЮттаман а, цхьаныхЮттаман а, йаьржина а, йаржаза а, йуьззана а, йуьззана йоцу а, чолхейаьлла а, чолхейалаза а. ЦхьаныхЮттаман предложенийн тайпанаш. Чолхейаьлла предложени. Цхьанатайпанчу а, шакъаьстинчу а меженашца а, тЕдерзарца а, йукъадалочу дешнашца а, йукъайалочу конструкторцешца а йолу предложенеш.

Чолхе предложени, цуьнан дАхЮттам а, грамматически бух а. Чолхечу предложенийн тайпанаш: хуттургийн а, хуттургаш йоцу а, чолхе-цхьаьнакхетта а, чолхе-караара а. Чолхе-цхьаьнакхетта предложени: дАхЮттам, тайпанаш, вовших йозаран гИрсаш а, кепаш а. Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкара цхьалхечу предложенийн маьИнаш. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Чолхе-караара предложенеш: дАхЮттам, тайпанаш. Чолхе-караарчу предложенехь коьртачу а, тЕтухучу а предложенийн уьйран гИрс. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш

Хуттургаш йоцу чолхе предложени, дАхЮттам. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкара цхьалхечу предложенийн маьИнаш. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Нехан къамел довзийтаран кепаш. Текст синтаксически дакъа санна. Предложенияйин а, текстан дакъойн а уьйрийн гИрсаш а, кепаш а.

Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнийн уьйран кеп къастор, предложенин грамматически бух билгалбар. Цхьалхечу а, чолхечу а предложенийн тайпанаш билгалдар. Предложения синтаксически къастор. Чолхе-караара предложенеш цхьалхечу а, цхьалхенаш чолхечу а предложенешка йерзор. Текст а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а кхолларан норманаш ларйар

Ма-дарра а, лач а къамел. Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор. Ма-дарра къамелехь сацаран хьаьркаш. Цитаташ а, цаьргахь сацаран хьаьркаш а.

Пунктуа̀ци. Орфографи.

Пунктуа̀ци нийсайаздаран бакъонийн къепе санна. Пунктограммех кхетам балар. Предложениян чаккхенгахь, цхьалхечу (чолхейаьллачу а, чолхейалазчу а), чолхечу предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, цитаташкахь, диалогехь сацаран хьаьркаш.

Пунктуа̀ционни хааршца йоьзна само кхиор. Йозанехь пунктуа̀ционни коьрта норманаш ларйар. Дош орфографически къастор. Пунктуа̀ционни къастор. Орфографически а, пунктуа̀ционни а хьесапаш кхочушдеш орфографически дошамех, нийсайаздаран справочникех пайдаэцар.

Орфографи дешнаш а, церан кепаш нийсайазйаран бакъонийн система санна. Орфограммех кхетам. Орамехь мукъа а, мукъаза а элпаш нийсайаздар. Ъ, Ь нийсайазйар. Дешнаш цхьаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздар. Дош дехьадаккхар. Доккха а, жима а элпаш йаздар. Нийсайазйаран дошамаш

КОьРТАЧУ ЙУКЪАРЧУ ДЕШАРАН ТЕГІАНЕХЬ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамІашка кхочу дешаран а, кхетош-кхиоран а гІуллакхийн цхьааллехь, нохчийн къоман ламасталлин социокультурни, синъоьздангаллин мехаллашца, йукъараллехь тЕэцначу низаман бакъонашца, норманашца догІуш а долуш, цул сов, жамІаша ша-шен довзарехь, ша-шен кхетош-кхиорехь, ша-шен кхиорехь адаман чобхьара хьелаш кхолларехь аьтто а бо.

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамІаша гайта деза позитивни мехаллех кхетаран

къепен куйгаллица болх бан дешархой кийча хилар, цуьнан къепен буха тЕхь а, кхетош-кхиоран гУллакхдаран коьрта некъаш кхочушдарехь а гУллакхдаран зеделларг совдакхар, цу йукъахь кху декъахь:

Граждански кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш кхочушдан а, цуьнан бакьонаш тЕэца а кийча хилар, кхечу адамийн бакьонаш, маршо, бакьдолу хьашташ ларар; доьзалан, дешаран хьукматан, меттигерчу йукъараллин, виначу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкахь гайтинчу хьелашца дустарехь дакъалацар а; экстремизман, дискриминацин муьлхха а кеп тЕцаэцар; адаман дахарехь тайп-тайпанчу йукъараллин институташа дечу гУллакхах кхетар; коьртачу бакьонех, маршонах, гражданинан декхарех, йукъараллин норманех, нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкарчу масаллийн буха тЕхь кхийнчу поликультурни йукъараллехь адамийн вовшашца йолчу йукъаметтигийн бакьонех лаьцна кхетам хилар; цхьаьна тайп-тайпана гУллакхаш кхочушдан кийча хилар, вовшех кхета, вовшашна гЮ дан гЕртар; ишколан шайн урхаллехь жигара дакъалацар; гуманитарни гУллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

Патриотически кхетош-кхиоран:

Нохчийн Республикин пачхьалкхан матто санна нохчийн матто дечу гУллакхах кхетар; нохчийн мотт, истори а, шен мехкан культура а йовза лаам гучубакхар; нохчийн маттаца, шен Даймехкан кхиамашца, Гилманца, исбаьхьаллица, тЕман хьуьнаршца, халкъан кьинхьегаман кхиамашца, (цу йукъахь исбаьхьаллин произведенешкахь гайтинарш а), мехала йукъаметтигаш йолуш хилар; Нохчийн Республикин символш, пачхьалкхан дезденош, исторически а, Таламан а тЕаьхьало, хЮлламаш, тайп-тайпанчу къаьмнийн ламасташ ларар.

Синьобьдангаллин кхетош-кхиоран:

гИллакх-обьдангалла къасточу хьелашкахь обьдангаллин мехалла а, норманаш а йовзар; шен леларан, цу йукъахь къамел даран а, шегара даьллачун а, ткъа иштта обьдангаллин, бакьонийн норманашка хьаьжжина, кхечу адамийн леларан а, цаьргара даьллачун а мах хадо кийча хилар, диначу хЮманан хин йолчу тЕаьхьалонах кхетар тидаме а обцуш; йукъараллехь лело ца догЮ гУллакхаш адамийн леларан норманашца а, бакьонашца а цхьаьна ца догЮ гУллакхаш жигара тЕцаэцар; шен а, йукъараллин а меттиган хьелашкахь адаман маршо а, жьопалла а.

Эстетически кхетош-кхиоран:

шен а, кхечу а халкъийн исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепех, ламастех, кхоллараллех кхеташ хилар; исбаьхьаллин эмоцин тЕлаткъамах кхетар; зЕнан а, ша-шен гайтаран а гИрсех санна исбаьхьаллин культурин мехаллех кхетар; даймехкан а, дуьненан а исбаьхьаллин мехаллех кхетар; исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашкахь ша-шен гайтаре гЕртар.

Физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:

шен дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна тЕ а тевжаш, дахаран мехаллех кхетар; шен могошаллина жьопаллехь хилар а, дахаран могошчу кепана тЕхьяжам хилар а (аьхна кхача, гигиенин бакьонаш ларйар, дЕанисийна дешаран а, садаIаран а раж; диллина физически жигаралла);

тӀаьхьенех кхетар, зене марздаларш (спирт малар, цигаьрка озар, наркотикашка марзвалар), физически (а, синӀаткъаман а, могошаллина зене йолу кхин тайпа кепаш тӀецаэцар; кхерамзаллин бакьонаш ларйар, цу йукьаьхь ишколан меттан дешаран процессехь интернет-гуонехь кхерамзаллин леларан карадерзарш а; халахетарех а, хийцалуш долчу йукьараллин, хааман, Ӏаламан хьолех а вола хьуьнар хилар, цу йукьаьхь шена зеделлачух кхеташ а, кхин дӀа йолу Ӏалашонаш хӀиттош а; йемал ца беш, ша а, кхиберш а тӀеэца хаар; шен а, кхиболчеран а синхаамийн хьолах кхета хаар, шегара хьал гайтархьама меттан гӀирсех нийса пайдаэцар, цу йукьаьхь нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкарчу масалшна тӀе а тевжаш; рефлексин карадерзарш кхиор, шегара а, ткьа иштта кхечу стагера а гӀалат дала бакьо хилар къобалдар.

Кьинхьегаман кхетош-кхиоран:

технологин а, йукьараллин а хьажаман практикин хьесапаш (добзалан, ишколан, гӀалин, мехкан дозанехь) кхочушдарехь жигара дакъалаца тӀехьажам хилар, цу тайпана гӀуллакх дӀадола, план хӀотто а, ша кхочушдан а хьуьнар хилар;

корматаллаш а, тайп-тайпана кьинхьегам а практикехь Ӏамо дог дар, цу йукьаьхь Ӏамочу предметан хаарех пайдаэцаран а, филологаша, журналисташа, йаздархоша бен болх бовзаран а буха тӀехь а; кьинхьегаме а, кьинхьегаман жамӀашка а ларам хилар; шен а, йукьараллин а хьашташ тидаме а оьцуш, кхетарца харжар, дешаран, дахаран хьесапийн шен траектори дӀахӀоттор; хиндолчух долу шен хьесапаш схьадийца хаар.

Экологин кхетош-кхиоран:

гонахарчу декьехь хьесапаш кхочушдархьама йукьараллин а, Ӏаламан а Ӏилманийн декьехь долчу хаарех пайдаэцар, дечун план хӀоттор, гонахарчарна цунах хила тарлучу тӀаьхьалонан мах хадор; экологин проблемех лаьцна шена хетарг хьекьале а, нийса а схьаала хаар;

экологин культурин тӀегӀа лакхайаккхар, экологин проблемаш йаккхий хиларх а, уьш къасто некьаш лаха дезарх а кхетар; гонахарчарна зуламе долу дараш жигара тӀецаэцар, цу йукьаьхь экологин проблемаш ойьу литературин прозведенеш йовзарца кхиьнарш а; Ӏаламна, йукьараллина, технологина йукьаьхь долчу хьелашкахь гражданина а, хьаштхочо а санна айхьа дан дезачух кхетар; экологин хьажаман практикин гӀуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

Ӏилманан довзаран мехаллин:

адаман а, Ӏаламан а, йукьараллин а кхиаран коьртачу низамех, адаман Ӏаламан а, йукьараллин а гуонаца йолчу уьйрех, меттан кхиаран низамех лаьцначу Ӏилманан кхетамийн вайн заманан къепеца гӀуллакхдарехь кхиар; меттан а, йешаран а культура, йешаран говзалла дуьне довзаран гӀирс санна карайерзор; ишколан меттан дешаран башхаллаш лоруш, лехаман гӀуллакхдаран коьрта хаарш карадерзор; зеделлачух, диначух, тидамех кхетарна тӀехьажам а, шен а, йукьарчу а хьоле кхачаран некьаш кхачаме дало гӀертар а.

Дешархо йукьараллин а, Ӏаламан а гуонан хийцалуцу хьолех воларан:

йукьараллин зеделларг, коьрта йукьараллин гӀуллакхаш, йукьараллехь леларан бакьонаш, норманаш, йукьарлонашкахь а, тобанашкахь а йукьараллин дахаран кепаш дешархоша карайерзор, корматаллин гӀуллакхдарца, ткьа иштта добзал а, кхечу культурин гуонера нахаца

йукъараллин зIе хиларан гурашкахъ вовшахтоьхна тобанаш а йукъа а лоцуш; билггал доцчу хьелашкахъ зIе хиларан хъашт, кхечеран хаарш а, царна зеделларг а тIеэца кийча хилар; практически гIуллакхдарца шена хууш долчун тIегIа лакхадаккхарехъ билггал доцчу хьелашкахъ даран хъашт хилар, цу йукъахъ кхечу нахах Iама хаар а, цхъаьна гIуллакхдарехъ кхечарна зеделлачух девза гIуллакхаш, карадерзарш, керла хаарш тIеэца хаар а; объектех, хиламех лаьцна гипотезаш, цу йукъахъ хьалха бевзаш цахилларш а, кхетамаш, ойла кепе йалоран, васташ цхъаьнадалоран говзалла а, керла хаарш а кхио оьшуш хилар а; шен хаарш кьен хиларх кхетар, шен кхиаран хьесап хIоттор; коьртачу кхетамех, терминех, кхиаран концепцин декъехъ шена хетачух пайдаэца хаар, экономикаин, йукъараллин, Iаламан вовшашца йолу уьйр гучуйаккха а, талла а хаар, гонахарчунна Iаткъам бар, Iалашонашка кхачар, кхайкхамаш а, хила тарлун йаккхий тIаьхьалонаш а эшор тидаме а оьцуш, ша дечун мах хадо хаар;

книгаш йешарехъ, къамел дарехъ, дахарехъ зеделлачунна тIе а тевжаш, Iаткъамечу хьолах кхета, хуьлучу хийцамийн, церан тIаьхьалонийн мах хадо; Iаткъамечу хьолан мах хадо, тIеэцна сацамаш, дараш нисдан; кхераман, тIаьхьалонан мах хадо а, кепе йало а, зеделларг кхио, хIоьттинчу хьолехъ диканиг лаха хаа; кхиаман гаранти йоцуш, гIуллакх дан кийча хила хьуьнар хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМIАШ

1. Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор

Коьрта маьIнин дараш:

меттан дакъойн, меттан хиламийн, процессийн ладаме билгалонаш гучуйаха а, билгалйаха а;

меттан дакъош (хиламаш) тайпанашка дIасадекъаран ладаме билгало, жамIдарна а, дустарна а бахъанаш, кхочушйечу анализан критереш къасто; ладамечу билгалоне хьаьжжина, меттан дакъош тайпанашка дIасадекъа;

низаме хьаьжжина дерг а, цхъаьнацадогIург а къасточу факташкахъ, хаамашкахъ, тидамашкахъ гучудаккха; низаме хьаьжжина дерг а, цхъаьнацадогIург а гучудаккхаран критереш йала;

хIоттийна дешаран декхар кхочушдарна оьшучу текстан хааман къоьлла гучуйаккха;

меттан процессаш Iаморехъ бахъанин-тIаьхьалонан уьйраш гучуйаха; дедукцин а, индукцин а ойланаш сацарх, тера йогIу ойланаш сацарх пайдаэцарца жамIаш дан; уьйрех лаьцна гипотезаш кепе йало;

текстийн тайп-тайпанчу кепашца, меттан тайп-тайпанчу дакъошца болх барехъ дешаран хьесап кхочушдаран кеп шен лаамехъ харжа, кхочушдаран вариантш йустуш а, гIолехъ вариант хоржуш а, ша билгалйина критереш тидаме оьцуш а.

Коьрта лехаман дараш:

хаттарех пайдаэца мотт Iаморехъ хааран лехаман гIирсах санна;

хьолан бакъ долчун а, лууш долчун а йукъара цхъаьнацадогIург гойту хаттарш кепе дало а, долуш дерг а, лобхуш дерг а шен лаамехъ дIахIотто а;

шена хетарг а, кхечарна хетарг а бакъ хиларх лаьцна гипотеза кхолла, шена хетарг а, ойла а тIечIагIйан;

дарийн алгоритм хIотто, дешаран хьесап кхочушдарехъ цунах пайдаэца;

меттан дакъойн, процессийн, бахъанин-тIаьхьалонан уьйрийн, объектийн вовшашца йозуш хиларан башхаллаш дIахIитторехъ ша хIоттийнчу планаца жима таллам бан;

лингвистически таллам (эксперимент) барехъ схъаэцначу хааман мегаш хиларан а, бакъхиларан а мах хадор; биначу тидаме, талламе хъаьжжина, жамIаш ша кепе дало; схъаэцна жамIаш бакъхиларан мах хадоран гIирсаш караберзо;

процессийн, хиламийн кхин дIа хила тарлуш долу кхиар а, тера догIучу хъелашкахъ церан тIаьхалонаш а билгалйаха, ткъа иштта керлачу хъелашкахъ а, контексташкахъ а церан кхиарах лаьцна шайна хетарг ала.

Хаамца болх бар:

деллачу дешаран хъесапе а, йалийнчу критерешка а хъаьжжина, хаамаш лахарехъ а, схъакъасторехъ а тайп-тайпанчу кепех, гIирсех, жоп дехарх пайдаэца;

тексташкахъ, таблицашкахъ, схемашкахъ белла хаам схъакъасто, талла, къепе бало, хааман кхетам бала, цуьнан жамI дан;

чулацамехъ болу хаам бакъ хиларе а, мегаш хиларе а хъаьжжина, текстан мах хадорхъама а, дешаран хъесапаш

кхочушдаран Iалашонца оьшгучу хаамах кхетархъама а ладогIаран а, йешаран а тайп-тайпанчу кепех пайдаэца;

хIиттийнчу Iалашонашка хъаьжжина, цхъана йа масех хъостанера хаамаш схъаэцархъама, жамIдархъама, къепе балорхъама маьIнин йешарх пайдаэца;

тайп-тайпанчу хаамийн хъостанашкара тера догIу тIечIагIдарш каро (цхъа ойла, верси бакъйеш йа харцйеш йолу);

хаам луш йолу уггар гIолехъ кеп (текст, презентаци, таблица, схема) ша схъахаржа а, кхочушден хъесапаш, коммуникативни хIоттаме хъаьжжина, чолхе йоцчу схемашца, диаграммашца, кхечу графикаца, церан вовшех йозуш хиларца гайта а;

хъехархочо йеллачу йа ша хIоттийнчу критерешца хааман тешаме хиларан мах хадор;

хаамаш къепе бало а, эвсараллица дагахъ латто а.

2. Дешаран универсальни коммуникативни дараш карадерзор

ТIекаре:

тIекаренан хъелашка, Iалашонашка хъаьжжина, хетарг кхолла а, цунах кхета а, эмоцеш гайта; диалогашкахъ а, дискуссешкахъ а, барта монологически къамелехъ а, йозанан тексташкахъ а ша (шена хетарг) гайта;

тIекаренан ишарш йаран (дешнашца боцу) гIирсаш бовза, йукъараллин хъаьркийн маьIнех кхета;

къовсаме хъелаш кхолладаларан бахъанаш довза, къовсамаш малбан, дагадовла;

кхечеран дагахъ долчух кхета, къамелхочуьнца лараме хила, хъайн дуьхъалонаш оьздачу кепе йерзо;

диалог/дискусси дIайахъарехъ йийцаре йиллинчу темица догIу хаттарш дала а, хъесап кхочушдарна а, дика лаарца йолчу тIекаренна тIетарна а тIехъажийна йолу ойланаш ала а;

шена хетарг диалоган кхечу декъашхошна хетачунна дуьхъалхIотто, башхаллаш а, позицийн тера хилар а гучудаккха;

йиначу меттан анализан, кхочушйинчу лингвистически экспериментан, талларан, проектан жамIаш нахана гуш-хезаш довзийта;

презентацин Iалашо а, аудиторин башхаллаш а лоруш, къамел даран барам ша харжа, цуьнга хъаьжжина, иллюстрацин материалах пайдаэцарца барта а, йозанан а тексташ хIитто.

Цхъаьна гIуллакхдар:

билгал йолу проблема кхочушйарехь тобанца а, ша а бен болх гЮлехь хиларх кхета а, цунах пайдаэца а, йуьхьарлаьцна Iалашо кхочушйарехь вовшашца зIе хиларан тобанан кепех пайдаэцар оьшуш хилар билгалдаккха;

цхьаьна гЮллакхдаран Iалашо йуьхьарлаца, цу Iалашоне кхача цхьаьна дараш хIитто: гЮллакх дIасадекъа, барт бан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамI а дийцаре дан; масех адамна хетачун жамI дан, куьйгалла дан, гIедиллар кхочушдан, муьтIахь хила кийча хилар гучудаьккха;

цхьаьна бен болх вовшахтохаран план хIотто, шен гЮллакх къасто (вовшашца зIе хиларан массо а декъашхочунна бакъахьа хетарг а, церан таронаш а лоруш), тобанан декъашхошна йукъахь хьесапаш дIасадекъа, белхан тобанийн кепашкахь дакъалаца (дийцаре диллар, вовшех дагавалар, «хьен штурм», кхийерш а);

белхан шен дакъа кхочушдан, оцу декъехь лакхарчу жамIашка кхача, тобанан кхечу декъашхойн дарашца шен дарийн уьйр хилийта;

йукъарчу балха тIехь ша дакъалацаран эьсараллин мах хадо вовшашца зIе хиларан декъашхоша шаьш хIиттийнчу критерешца; жамIаш йуьхьанцарчу хьесапца а, тобанан хIора декъашхочун цу жамIашка кхачоран гЮллакхца а дуста, жопаллин гуо дIасабекъа а, тобанна хьалха отчет йала кийча хила а.

3. Дешаран универсальни регулятивни дараш карадерзор

Ша-шен вовшахтохар:

дешаран а, дахаран а хьелашкахь кхочушйен проблемаш гучуйаха;

сацам баран тайп-тайпана некъаш довза (ша цхьамма, тобанехь сацам бар, тобано сацам бар);

хьесап кхочушдаран алгоритм (йа цуьнан дакъа) ша хIотто, болчу гIирсашка а, шен таронашка а хьаьжжина, дешаран хьесап кхочушдаран кеп къасто, сацаман йелла вариантш тIечIагIйан;

дарийн план ша хIотто, иза кхочушйарехь оьшу нисдарш йукъадало;

шена хетарг къасто а, шен сацамах жопалла тIеэца а.

Ша-шен таллар:

ша-шен талларан (цу йукъахь къамелан а), ша-шен догдаийтаран, рефлексин тайп-тайпана кепаш карайерзо;

дешаран хьолан нийса мах хадо а, иза хийцаран план йало а;

дешаран хьесап кхочушдарехь хила тарлуш йолу халонаш ган а, хийцалучу хьелашна адаптаци йан а;

гЮллакхдаран жамIашка кхачаран (цакхачаран) бахьанех кхето; коммуникативни аьтто цахиларан бахьанех кхета а, уьш ца хилийта хаа а, карадерзийнчу къамелан зеделлачун мах хадо, тIекаренан Iалашонашка а, хьелашка а хьаьжжина, шен къамел нисдан а; тIекаренан Iалашонан а, хьелийн а жамI цхьаьнадаран мах хадо.

Синхаамийн интеллект:

шен а, кхечеран а синхаамаш тIехь урхалла даран хьуьнар кхио;

синхаамаш хиларан бахьанаш гучудаха а, талла а; кхечу стеган дагахь долчух а, цуьнан бахьанех а кхета, къамелан хьал а толлуш; шен синхаамаш гайтаран кеп нисйан.

Ша а, кхиберш а тIеэцар:

кхечу стагах а, цунна хетачух а кхеташ хила; ша а, кхиберг а гIалатвала бакьо йолуш хиларх кхета;

ша а, кхиберш а, йемал ца беш, тIеэцар; цIеначу дагара хила;

гонахарчу дерригенна а Iуналла дан йиш цахиларх кхета.

10 КЛАСС

Нохчийн маттах болу йукъара хаамаш

Нохчийн мотт – иза нохчийн къоман а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан а мотт а, къоман историн, культурин бух а бу. Цуьнца доьзна ду къоман кхиар а.

Ненан меттан метапредметни декхарша билгалбоккху берана, цо шкоলেখь доьшучу хенахь, иза личность санна, кхиорехь массо тайпана а, йукъарчу амалехь а бен тӀеӀаткъам. Мотт дешархочун ойла, кхетам, суртхӀотторан, кхоллараллин хьуьнарш кхиоран; личность санна, ша-шен вовзийтаран, ша-шена керла хаарш карадерзоран хьуьнарш кхиоран а бух бу, дешаран гӀуллакх а цхьаьна вовшахтохар йукъа а лоцуш. Ненан мотт къоман культурин, литературин, синъобздангаллин мехаллашка а, адаман обздангаллин, историн зеделлачуьнга а кхачоран гӀирс а, дахарехь дӀалоцу меттиг къасторан некъ а бу. Нохчийн мотт караберзоро таро лур йу дешархошна вовшашца йукъаметтигаш дӀакхехьа, боккхачу кхиамца кхидолу меттанаш а, дешаран предметаш а Ӏаморехь онда гӀорттор хилла дӀахӀотта а, хийцалучу хӀокху дахарехь шен меттиг каро а.

ХӀума довзаран гӀирс ша хиларе терра, матто ойла кхиайарна а, интеллектуальни а, кхоллараллин хьуьнарш кхиорна а, шаьш кхочушдечу дешаран гӀуллакхийн шардарш карадерзорна а, шен хаарш лакхадахарна а, ша-шен вовзийтарна а тӀехь аьтто бо.

Шен къоман обздангалла а, литература а, синъобздангаллин мехаллаш а, дуьненан Ӏилма а, культура а йовзарехь мехала гӀирс а бу нохчийн мотт.

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Фонетика а, графика а, орфоэпи а лингвистикин дакъош санна. Аз – меттан уггар а жима дакъа. Озан а, элпан а дазар. Хинцалера нохчийн абат. Фонетически транскрипцин цхьайолу кепаш (элементаш). Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Къамелдарехь аьзнийн хийцадалар. Нохчийн меттан шатайпана аьзнаш. Деха а, доца а мукъа аьзнаш. Дифтонгаш. Нохчийн меттан интонаци, интонационни конструкцийн коьрта тайпанаш. Орфоэпин коьрта норманаш.

Деха а, доца а, мукъа а, мукъаза а, зевне а, къора а аьзнаш къестор. Дешан озан а, элпан а хӀоттам дуьхь-дуьхьал хӀоттор. Дешан озан-элпан анализ йар. Дешнаш дакъошка декъар. Дош цхьана могӀанера вукху могӀане сехьадаккхаран хаарш карадерзор. Нохчийн меттан интонаци а, орфоэпически норманаш а карайирзина хилар. Нохчийн меттан интонацин а, аьзнийн къепен а башхаллех кхеташ хилар.

Дешнийн латтам а, дешнийн кхолладалар а.

Дашехь морфемаш йовза (орам, дешхьалхе, суффикс, чаккхе), дешан лард схьакъасто.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш харжа а, къасто а. Дешнийн кхолладаларехь а, хийцадаларехь а морфемашкахь хийцалуш долу аьзнаш каро.

Схьадевлла а, схьадовлаза а долчу дешнийн лардаш къасто. Дошкхолладаларан коьрта кепаш, дешнийн кхолладаларан зӀенаш къасто. Дешхьалхенан а, суффиксан а гӀоьнца а, ткъа иштта лардаш вовшахкхетарца а дешнаш кхолла.

Дешнийн морфемни анализ йан. Чолхе дацдина дешнаш нийса дӀаала а, царах нийса пайдаэца а.

Лексикологи. Фразеологи

Дош – меттан цхьа дакъа санна. Дешан лексически а, грамматически а маӀна довза. Къоман обздангаллин маӀнин дакъа шайца долу дешнаш схьакъасто. ЦхьанамӀнин а, дукхамӀнийн а дешнаш, дешан нийса а, тӀедеана а маӀнаш къасто. Синонимаш, антонимаш, омонимаш къасто.

Нохчийн меттан лексика, шен схъайаларе хъаьжжина (билгала нохчийн а, тЕэцна а), жигара а, кЕзиг пайдаоьцу а (историзмаш, архаизмаш, неологизмаш), цунах пайдаэцаран гуо (йукъара, шуьйра пайдаоьцу дешнаш, диалектизмаш, терминаш, профессионализмаш).

Лексикин стилистически дакъош довза: книжни, йукъара, къамелан.

Фразеологизмаш, церан билгалонаш а, маъІна а хаа. Аларш, дустарш, кицанаш довза.

Нохчийн меттан дошамаш йовза. Шинаметтан дошамах пайда эца.

Дахаран хъелашкахъ тЕкаresh дІакхехъарна оьшучу барамехъ лексически а, фразеологически а аларш карадерзор. ТЕкаре йаран хьоле а, Іалашоне а хъаьжжина, къамелехъ шайн маъІнашца вовшашца даза тарлуш долчу дешнех пайдаэцар. Дешнийн маъІнаш къасторхъама а, синонимаш, антонимаш, фразеологически цхъаьнакхетарш харжархъама а, тайп-тайпанчу дошамашца болх бар. Дош лексически къастор.

Морфологи

Морфологи – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан къамелан дакъош. Коьрта къамелан дакъош. Церан грамматически маъІна а, морфологически билгалонаш а, синтаксически гІуллакх а. Нохчийн меттан дожарийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. Нохчийн меттан къамелан дакъойн хенийн, классан гайтамийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. ГІуллакхан къамелан дакъош. Церан маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх. ГІуллакхан къамелан дакъойн тайпанаш: маъІна, хІоттам, синтаксически гІуллакх. Айдардешнаш а, азтардаран дешнаш а.

Шайн коьртачу билгалонашца тайп-тайпана къамелан дакъош довзар. Дош морфологически къастор. Нохчийн литературни меттан норманашца догІуш тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнийн кепех (форманех) пайдаэцар. Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн къамелан дакъойн йукъара долчух а, йукъара доцчух а кхетар.

Морфема меттан жима а, маъІне а дакъа хиларх кхетар. Дешан лард а, чаккхе а. Орам. Цхъанаораман дешнаш. Орамерчу элпийн хийцадалар. Суффикс. Дешхъалхе.

Схъадовлаза а, схъадевлла а дешнаш. Дошкхолладаларх а, хийцадаларх а болу кхетам. Дошкхолларан а, формакхолларан а морфемаш. Нохчийн меттан дошкхолларан коьрта некъаш. Дошкхолладаларан га (пара) а, дошкхолладаларан зІе а. Морфемни а, дошкхолладаларан а дошамаш.

Нохчийн дешан хІоттаман башхаллех кхеташ хилар. Дешнаш а, дешан форманаш а кхолларехъ морфемаша дечу гІуллакхах кхеташ хилар. Дешан морфемаш къастор. Дошкхолларан дакъошка хъаьжжина, дешан мехалла билгалйар. Цхъанаораман дешнаш харжар, къамелехъ царах пайдаэцар. Дешнийн зІенаш а, дешнаш кхолларан коьрта некъаш а билгалдар. Тайп-тайпанчу некъашца дешнаш кхолла хаар карадерзор. Нийсайаздарехъ дошкхолладаларан а, морфемийн а декъехула карадирзинчу хаарех, шардарех пайдаэцар. Тайп-тайпана хъесапаш морфемийн а, дошкхолладаларан а дошамашца кхочушдар.

Дешан хІоттамца дешнаш таллар, дошкхолладаларан таллам бар.

11 КЛАСС

Синтаксис, пунктуаци, цхъалхе предложенеш.

Синтаксис – грамматикин дакъа хилар билгалдаккхар. Дешнийн цхъаьнакхетар а, цуьнан дІахІоттам а, тайпанаш а довзар. Дешнийн цхъаьнакхетарехъ дешнийн уьйр а, тайпанаш а (бартбар, урхалла, тЕтовжар) хууш хилар. Предложени, цуьнан дІахІоттам а, грамматически маъІна а къасто хаар. Аларан Іалашоне а, эшаре а хъаьжжана, предложенийн тайпанашка йекъа хаар. Предложени кечйеш болу гІирсаш: эшарх (интонаци), логически тохарх, дешнийн къепех пайда эца хаар. Предложенин грамматически бух билгалбаккха хаар.

Цхъалхе а, чолхе а предложенеш вовшах къастор. Предложенин коьрта а, коьртаза а меженаш а, церан билгалонаш йовзар. Цхъалхечу предложенийн тайпанаш: шинахІоттаман а,

цхъанахIоттаман а, йаържина а, йаржаза а, йуъззана а, йуъззана йоцу а, чолхейаьлла а, чолхейалаза а хилар хаар. ЦхъанахIоттаман предложенийн тайпанаш довзар. Чолхейаьлла предложени чолхечу предложених къасто хаар. Цхъанатайпанчу а, шакъаьстинчу а меженашца а, Iедерзарца а, йукъадалочу дешнашца а, йукъайалочу конструкцешца а йолу предложенеш вовшахкъасто хаар.

Чолхечу предложенин дакъошна йукъа синтаксически уьйр тосу коьрта гIирсаш гучубаха.

Тайп-тайпанчу уьйрашца йолу чолхе предложенеш, хуттургаш йоцу а, хуттургаш йолу а (чолхе-цхъаьнакхетта, чолхе-карара) предложенеш йовза.

Къамелехь чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенех пайдаэцаран башхаллех кхета.

Чолхе-цхъаьнакхетта предложени хIотторан коьртачу норманех кхета.

Чолхе-цхъаьнакхетта предложени а, цхъанатайпанчу меженашца йолу цхъалхе предложени а грамматически тера йоIуш хиларх кхета; къамелехь йоIуш йолчу конструкцех пайдаэца.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна синтаксически а, пунктуационни анализ йан.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахь сацаран хъаьркаш хIитторан норманех пайдаэца.

Чолхе-карара предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхъалхе предложенеш а грамматически тера йоIуш хиларх кхета; къамелехь йоIуш йолчу конструкцех пайдаэца.

Чолхе-карарчу предложенех цхъалхе предложенеш йан а, цхъалхечу предложенех чолхе предложенеш йан а, маьIна а ца хуьйцуш.

Чолхе-карара предложени хIотторан коьртачу норманех а, къамелехь чолхе-карарчу предложенех пайдаэцаран башхаллех а кхета.

Чолхе-карарчу предложенешна синтаксически а, пунктуационни а анализ йан.

Чолхе-карара предложенеш хIитторан а, цу предложенешкахь сацаран хъаьркаш хIитторан а норманех пайдаэца.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн тайпанаш къасто. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех къамелехь нийса пайдаэца.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени хIотторан коьртачу грамматически норманех а, къамелехь хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех пайдаэцаран башхаллех а кхета.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешна синтаксически а, пунктуационни анализ йан.

Пунктуаци. Орфографи.

Пунктуаци нийсайаздаран бакъонийн къепе санна йовзар. Пунктограммех кхетам балар хаар. Предложенин чаккхенгахь, цхъалхечу (чолхейаьллачу а, чолхейалазчу а), чолхечу предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, цитаташкахь, диалогехь сацаран хъаьркаш хIитто хаар.

Пунктуационни хааршца йобзна само кхиор. Йозанехь пунктуационни коьрта норманаш ларйар. Дош орфографически къастор. Пунктуационни къастор. Орфографически а, пунктуационни а хьесапаш кхочушдеш орфографически дошамех, нийсайаздаран справочникех пайдаэцар.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

10 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐрaш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
	Дакъа 1. Нохчийн маттах болу йукъара хаамаш				
1.1	Нохчийн мотт – Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт. Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт. Мотт – адамийн уйран а, кхиаран а, кьийсаман а гIирс	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
1.2	Меттан мехаллах а, йукъараллин дахарехь цо дIалоцучу меттигах а кхеташ хилар	1	1	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
Дерриг:		2	1	0	
	Дакъа 2. Фонетика. Графика. Орфоэпи				
2.1	Фонетика а, графика а, орфоэпи а лингвистикин дакъош санна. Аз – меттан уггар а жима дакъа. Озан а, элпан а дазар. ХIинцалера нохчийн абат. Фонетически транскрипцин цхъайолу кепаш (элементаш). Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Къамелдарехь аьзнийн хийцадалар. Нохчийн меттан	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .

	шатайпана абзнаш. Деха а, доца а мукъа абзнаш. Дифтонгаш. Нохчийн меттан интонаци, интонационни конструкциин коьрта тайпанаш. Орфоэпин коьрта норманаш				
2.2	Деха а, доца а, мукъа а, мукъаза а, зевне а, къора а абзнаш къестор. Дешан озан а, элпан а хЮттам дуюхь-дуюхьал хЮттор. Дешан озан-элпан анализ йар. Дешнаш дакъошка декъар. Дош цхъана моганера вукху могане сехьадакхаран хаарш карадерзор. Нохчийн меттан интонаци а, орфоэпически норманаш а карайирзина хилар. Нохчийн меттан интонацин а, абзнийн къепен а башхаллех кхеташ хилар	1	1	0	www. desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www. urok95.ru.
Дерриг:		3	1	0	
	Дакъа 3. Дешнийн латтам а, дешнийн кхолладалар а				
3.1	Морфема меттан жима а, маьIне а дакъа хиларх кхетар. Дешан лард а, чаккхе а. Орам. Цхъанаораман дешнаш. Орамерчу элпийн хийцадалар. Суффикс. Дешхьалхе. Схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Дошкхолладаларх а, хийцадаларх а болу кхетам. Дошкхолларан а, формакхолларан а морфемаш. Нохчийн меттан дошкхолларан коьрта некъаш. Дошкхолладаларан га (пара) а, дошкхолладаларан зIе а. Морфемни а, дошкхолладаларан а дошамаш.	1	0	0	www. desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www. urok95.ru.
3.2	Нохчийн дешан хЮттаман башхаллех кхеташ хилар. Дешнаш а, дешан форманаш а кхолларехь морфемаша дечу гуллакхах кхеташ хилар. Дешан морфемаш къастор. Дошкхолларан дакъошка хьабжжина, дешан мехалла билгалйар. Цхъанаораман дешнаш харжар, къамелехь царах пайдаэцар. Дешнийн зIенаш а, дешнаш кхолларан коьрта некъаш а билгалдар. Тайп-тайпанчу некъашца дешнаш кхолла хаар карадерзор. Нийсайаздарехь дошкхолладаларан а, морфемийн а декъехула карадирзинчу хаарех, шардарех пайдаэцар. Тайп-тайпана хьесапаш морфемийн а, дошкхолладаларан а дошамашца кхочушдар. Дешан хЮттамца дешнаш таллар, дошкхолладаларан таллам бар	1	0	0	www. desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www. urok95.ru.
Дерриг:		2	0	0	

	Дакъа 4. Лексикологи. Фразеологи				
4.1	<p>Дош – меттан цхъа дакъа. Дешан лексически а, грамматически а маъІна. Къоман оздангаллин маъІнин дакъа шайца долу дешнаш. ЦхъанамаъІнин а, дукхаммаъІнийн а дешнаш, дешан нийса а, тІедеана а маъІна. Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.</p> <p>Нохчийн меттан лексика, шен схъайаларе хъаъжжина (билгала нохчийн а, тІеэцна а), жигара а, кІезиг пайдаоьцу а (историзмаш, архаизмаш, неологизмаш), цунах пайдаэцаран гуо (йукъара, шуьйра пайдаоьцу дешнаш, диалектизмаш, терминаш, профессионализмаш).</p> <p>Лексикин стилистически дакъош: книжни, йукъара, къамелан.</p> <p>Фразеологизмаш, церан билгалонаш а, маъІна а. Аларш, дустарш, кицанаш.</p> <p>Нохчийн меттан дошамаш. Шинаметтан дошамаш</p>	6	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
4.2	<p>Дахаран хъелашкахъ тІекареш дІакхехъарна оьшучу барамехъ лексически а, фразеологически а аларш карадерзор. ТІекаре йаран хъоле а, Іалашоне а хъаъжжина, къамелехъ шайн маъІнашца вовшашца даза тарлуш долчу дешнех пайдаэцар. Дешнийн маъІнаш къасторхъама а, синонимаш, антонимаш, фразеологически цхъаьнакхетарш харжархъама а, тайп-тайпанчу дошамашца болх бар. Дош лексически къастор</p>	2	0	1	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
Дерриг:		8	0	1	
	Дакъа 5. Морфологи				
5.1	<p>Морфологи – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан къамелан дакъош. Коьрта къамелан дакъош. Церан грамматически маъІна а, морфологически билгалонаш а, синтаксически гІуллакх а. Нохчийн меттан дожарийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. Нохчийн меттан къамелан дакъойн хенийн, классан гайтамийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. ГІуллакхан къамелан дакъош. Церан маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх. ГІуллакхан къамелан дакъойн тайпанаш: маъІна, хІоттам, синтаксически гІуллакх. Айдардешнаш а, азтардаран дешнаш а</p>	11	0	1	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .

5.2	Шайн коьртачу билгалонашца тайп-тайпана кьамелан дакъош довзар. Дош морфологически кьастор. Нохчийн литературни меттан норманашца догӀуш тайп-тайпанчу кьамелан дакъойн дешнийн кепех (форманех) пайдаэцар. Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн кьамелан дакъойн йукьара долчух а, йукьара доцчух а кхетар	2	1	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru.
Дерриг:		13	1	1	
Дакъа 6. Гамийнарг карладаккхар					
6.1	Гамийнарг карладаккхар	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 7. ЖамДаран таллар					
7.1	Сочинени	1			
7.2	Изложени	1			
7.3	Талламан белхаш	3			
Дерриг:		5			
Программин сахьтийн барам		34			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

11 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐрaш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Таллама н белхаш	Кхоллара ллин белхаш	
	Дакъа 1. Синтаксис. Цъхалхе а, чолхе а предложени. Ма-дарра а, лач а къамел				
1.1	1. Синтаксис – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан синтаксисан дакъош. Дешнийн цъхъаьнакхетар а, цуьнан дIахIоттам а, тайпанаш а. Дешнийн цъхъаьнакхетарехъ дешнийн уьйр а, тайпанаш а (бартбар, урхалла, тIетовжар). Предложени, цуьнан дIахIоттам а, грамматически маьIна а. Аларан Iалашоне а, эшаре а хъаьжжана, предложенийн тайпанаш. Предложени кечйеш болу гIирсаш: эшар (интонаци), логически тохар, дешнийн къепе. Предложенин грамматически бух	5	1	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
1.2	Цъхалхе а, чолхе а предложенеш. Цъхалхе предложени. Предложенин коьрта а, коьртаза а меженаш а, церан хилар а. Цъхалхечу предложенийн тайпанаш: шинахIоттаман а, цъханахIоттаман а, йаьржина а, йаржаза а, йуьззана а, йуьззана йоцу а, чолхейаьлла а, чолхейалаза а. ЦъханахIоттаман предложенийн тайпанаш. Чолхейаьлла предложени. Цъханатайпанчу а, шакъаьстинчу а меженашца а, тIедерзарца а, йукъадалочу дешнашца а, йукъайалочу конструкцешца а йолу	5	0	1	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .

	предложенеш.				
1.3	Чолхе предложени, цуьнан дIахIоттам а, грамматически бух а. Чолхечу предложенийн тайпанаш: хуттургийн а, хуттургаш йоцу а, чолхе-цхъаьнакхетта а, чолхе-кара а. Чолхе-цхъаьнакхетта предложени: дIахIоттам, тайпанаш, вовшех йозаран гIирсаш а, кепаш а. Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкара цхъалхечу предложенийн маьIнаш. Эшар (интонаци), сацаран хъаьркаш. Чолхе-кара предложенеш: дIахIоттам, тайпанаш. Чолхе-карачу предложенехь коьртачу а, тIетухучу а предложенийн уьйран гIирс. Эшар (интонаци), сацаран хъаьркаш	5	1	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
1.4	Хуттургаш йоцу чолхе предложени, дIахIоттам. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкара цхъалхечу предложенийн маьIнаш. Эшар (интонаци), сацаран хъаьркаш. Нехан къамел довзийтаран кепаш. Текст синтаксически дакъа санна. Предложенияйн а, текстан дакъойн а уьйрийн гIирсаш а, кепаш а. Дешнийн цхъаьнакхетарехь дешнийн уьйран кеп къастор, предложенин грамматически бух билгалбар. Цхъалхечу а, чолхечу а предложенийн тайпанаш билгалбар. Предложени синтаксически къастор. Чолхе-кара предложенеш цхъалхечу а, цхъалхенаш чолхечу а предложенешка йерзор. Текст а, дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а кхолларан норманаш ларйар	5	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
1.5	Ма-дарра а, лач а къамел. Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор. Ма-дарра къамелехь сацаран хъаьркаш. Цитаташ а, цаьргахь сацаран хъаьркаш а	2	0	1	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
Дерриг:		22	2	2	
	Дакъа 2. Пунктуацн. Орфографи.				
2.1.	Пунктуацн нийсайаздаран бакъонийн къепе санна. Пунктограммех кхетам балар. Предложенин чаккхенгахь, цхъалхечу (чолхейаьллачу а, чолхейалазчу а), чолхечу предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, цитаташкахь, диалогехь сацаран хъаьркаш.	3	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .

	Пунктуационни хааршца йобзна само кхиор. Йозанехь пунктуационни коърта норманаш ларйар. Дош орфорграфически къастор. Пунктуационни къастор. Орфографически а, пунктуационни а хьесапаш кхочушдеш орфографически дошамех, нийсайаздаран справочникех пайдаэцар.				
2.2	Орфографи дешнаш а, церан кепаш нийсайазйаран бакъонийн система санна. Орфограммех кхетам. Орамехь мукъа а, мукъаза а элпаш нийсайаздар. Ъ, Ъ нийсайазйар. Дешнаш цхъаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздар. Дош дехъадаккхар. Доккха а, жима а элпаш йаздар. Нийсайазйаран дошамаш	2	1	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
Дерриг:		5	1	0	
	Дакъа 3. Iамийнарг карладаккхар				
3.1.	Iамийнарг карладаккхар	1	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
Дерриг:		1	0	0	
	Дакъа 4. ЖамIдаран таллар				
4.1	Сочинени	1			
4.2	Изложени	1			
4.3	Талламан белхаш	3			
Дерриг:		5			
Программин сахътийн барам		33			

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

10 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь		Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла- ман белхаш	Кхолла - раллин белхаш			
	Нохчийн магтах болу йукъара хаамаш. (2 с. + 1 с.)						
1	Мотт, цуьнан коьрта билгалонаш, маъІна. Нохчийн мотт, цуьнан маъІна а	1	0	0	02.09		ps95.ru/dikdosham/
2	Нохчийн мотт а, цуьнан исбаьхьалла а	1	0	0	09.09		www. urok95/ru.
3	Талламан болх «Беркате аьхке»	1	1	0	16.09		ps95.ru/dikdosham/
	Лексикологи. Фразеологи (8 с. + 1 с.)						
4	Нохчийн меттан дешнийн хазна	1	0	0	23.09		www. urok95/ru.
5	Синонимаш	1	0	0	30.09		ps95.ru/dikdosham/
6	Омонимаш. Антонимаш	1	0	0	07.10		ps95.ru/dikdosham/
7	Архаизмаш, историзмаш, неологизмаш	1	0	0	14.10		ps95.ru/dikdosham/
8	Нохчийн меттан а, тІеэцна а дешнаш	1	0	0	21.10		www. urok95/ru.
9	Литературин меттан лексикин тайпанаш. Литературин мотт а, диалекташ а.Изложенина кечам бар	1	0	0	28.10		ps95.ru/dikdosham/
10	Изложени «Машаре доьзал»	1	0	1	11.11		ps95.ru/dikdosham/
11	Нохчийн меттан паргІат а, чІагІделла а дешнийн	1	0	0	18.11		ps95.ru/dikdosham/

	цхъабнакхетарш (фразеологизмаш)						
12	Нохчийн метган дошамаш. Дешнийн маъІна	1	0	0	25.11		ps95.ru/dikdosham/
	Фонетика. Графика. Орфоэпи (3 с. + 1 с.)						
13	Мукъа элпаш а, мукъа абзнаш а	1	0	0	02.12		www.urok95.ru.
14	Талламан болх «БІабстенан аматаш»	1	1	0	09.12		ps95.ru/dikdosham/
15	Доца шеконан мукъа абзнаш (а, у, и)	1	0	0	16.12		www.urok95.ru.
16	Нийсааларан бакъонаш (Орфоэпин бакъонаш). Интонацех хаамаш	1	0	0	23.12		ps95.ru/dikdosham/
	Дешнийн латтам а, дешнийн кхолладар а (2 с.)						
17	Дешан латтам (дешан хІоттам)	1	0	0	30.12		www.urok95.ru.
18	Нохчийн маттахъ дошкхолларх а, дешнийн форманех а кхетам	1	0	0	13.01		www.urok95.ru.
	Морфологи (13 с. + 2 с.)						
19	Цердош. Цердешнийн классаш, легарш, церан нийсайаздар	1	0	0	20.01		ps95.ru/dikdosham/
20	Чолхечу а, цхъана дешдекъах лаьтгачу а цердешнийн нийсайаздар	1	0	0	27.01		www. desharkho.ru
21	Билгалдешнийн легарш, церан нийсайаздар	1	0	0	03.02		ps95.ru/dikdosham/
22	Терахъдешнийн кхолладар, легар, нийсайаздар.Сочиненина кечам бар.	1	0	0	10.02		www. desharkho.ru
23	Сочинени «Ненан мотт-дахаран хазна»	1	0	1	17.02		ps95.ru/dikdosham/
24	Церметдешнийн легар, нийсайаздар	1	0	0	24.02		www. desharkho.ru
25	Хандош. Хандешнийн хенийн чаккхенаш нийсайаздар	1	0	0	02.03		ps95.ru/dikdosham/
26	Хандешан спряженеш, церан	1	0	0	09.03		www.urok95.ru.

	нийсайазйар. Нийса йоцу спряжени						
27	Куцдош, цуьнан тайпанаш, нийсайазйар	1	0	0	16.03		www. urok95/ru.
28	ДештIаьхье, цуьнан нийсайазйар	1	0	0	06.04		ps95.ru/dikdosha m/
29	Хугтургаш, церан тайпанаш, нийсайазйар	1	0	0	13.04		www. urok95/ru.
30	Дакьалгаш, церан тайпанаш, нийсайаздар	1	0	0	20.04		ps95.ru/dikdosha m/
31	Айдардешнаш, церан тайпанаш нийсайаздар	1	0	0	27.04		www. urok95/ru.
32	Талламан болх «ХьаьжкIа»	1	1	0	04.05		ps95.ru/dikdosha m/
33	Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн къамелан дакьойн йукьара долчух а, йукьара доцчух а кхетар	1	0	0	11.05		ps95.ru/dikdosha m/
	Iамийнарг карладаккхар (1 с.)						
34	Дешаран шарахь биначу белхан жамIдар	1	0	0	18.05		www. urok95/ru.
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		34	3	2			

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

11 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь		Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белха ш	Кхолла- раллин белхаш			
	Синтаксис. Цхьалхе а, чолхе а предложени. Ма-дарра а, лач а къамел (22 с. + 4 с.)						

1	Дийцаран, хаттаран, айдаран, тЕедожоран предложенеш	1	0	0	08.09		ps95.ru/dikdosham/
2	Предложенехь дешнийн уьйр. Подлежащииий, сказуеминий йуккъехь тире	1	0	0	15.09		www. desharkho.ru
3	Талламан болх «Со болх беш йу»	1	1	0	22.09		www. desharkho.ru
4	Цхьалхечу предложенийн кепаш	1	0	0	29.09		www. desharkho.ru
5	Предложенин цхьанатайпана меженаш	1	0	0	06.10		ps95.ru/dikdosham/
6	Цхьанатайпана а, цхьанатайпана боцу а къастамаш	1	0	0	13.10		www. urok95/ru.
7	Предложенин шакъаьстина меженаш. Шакъаьстина йуххедиллар, цуьнан нийсайаздар	1	0	0	20.10		www. urok95/ru.
8	Изложени	1	0	1	27.10		ps95.ru/dikdosham/
9	Латтаман дурс, цуьнан нийсайаздар	1	0	0	10.11		www. urok95/ru.
10	Йукъадало дешнаш, предложенеш	1	0	0	17.11		ps95.ru/dikdosham/
11	Тедерзар, цуьнан нийсайаздар. Дешнаш-предложенеш хIаь, хIан-хIа	1	0	0	24.11		www. urok95/ru.
12	Чолхе-цхьаьнакхетта предложени а, цуьнгахь хуттургаш а, сацаран хьаьркаш а	1	0	0	01.12		ps95.ru/dikdosham/
13	Талламан болх «Нохчочун ненан дог»	1	1	0	08.12		ps95.ru/dikdosham/
14	Чолхе-карарчу предложенех кхетам	1	0	0	15.12		ps95.ru/dikdosham/
15	Чолхе-карарчу предложенехь карара хуттургаш а, хуттурган дешнаш а	1	0	0	22.12		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
16	Тетухучу предложенийн грамматически билгалонаш. Тетухучу предложенийн кепаш, церан схемаш	1	0	0	29.12		www. urok95/ru.

17	Тпетуху предложени, цуьнан карчамаш	1	0	0	12.01		www.urok95.ru .
18	Чолхе-цхъабнакхетта предложени а, цуьнгахь хуттургаш а, сацаран хъаьркаш а	1	0	0	19.01		ps95.ru/dikdosham/
19	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цЮьмалг, цЮьмалгаца тIадам	1	0	0	27.01		www.urok95.ru .
20	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь шитIадам	1	0	0	02.02		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
21	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь тире	1	0	0	09.02		ps95.ru/dikdosham/
22	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цЮьмалг, цЮьмалгаца тIадам	1	0	0	16.02		ps95.ru/dikdosham/
23	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь шитIадам	1	0	0	01.03		www.desharkho.ru
24	Ма-дарра а, лач а къамел. Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор	1	0	0	15.03		ps95.ru/dikdosham/
25	Ма-даррачу къамелехь сацаран хъаьркаш. Цитаташ а, цаьргахь сацаран хъаьркаш а	1	0	0	22.03		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	Сочинени «Ненан мотт, хьо бека бисалахь»	1	0	1	05.04		ps95.ru/dikdosham/
	Пунктуацн. Орфографи (7 с. + 1 с.)						
27	Йозанехь сацаран хъаьркаш хИитторан бакъонаш. <i>ТIадам, хаттаран хъаьрк, айдаран хъаьрк</i>						/
28	Йозанехь сацаран хъаьркаш хИитторан бакъонаш. <i>ДукхатIадамаш, цЮьмалг, цЮьмалгаца тIадам</i>	1	0	0	19.04		www.desharkho.ru
29	Йозанехь сацаран хъаьркаш хИитторан бакъонаш. <i>ШитIадам, тире, къовларш, маьIалгаш</i>	1	0	0	26.04		www.desharkho.ru

30	Нохчийн орфографих боцца хаамаш. Доккха элп йаздаран бакьонаш	1	0	0	03.05		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
31	Талламан болх «Б1аьстенан аматаш»	1	1	0	10.05		ps95.ru/dikdosham/
32	Орамехь мукьа а, мукьаза а элпаш нийсайаздар. Дешнаш цхьаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздар	1	0	0	17.05		www.urok95.ru .
	Іамийнарг карладаккхар (1 с.)						
33	Іамийнарг карладаккхар. Дешаран шарахь биначу белхан жамІдар	1	0	0	24.05		www.urok95.ru .
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		33	3	2			